

TENTOONSTELLING GERRIT VAN 'T NET in COOPMANSBUS

Leesander Leusden
Uitgevoerd bijlage
'Jekera'
24 juni 1988

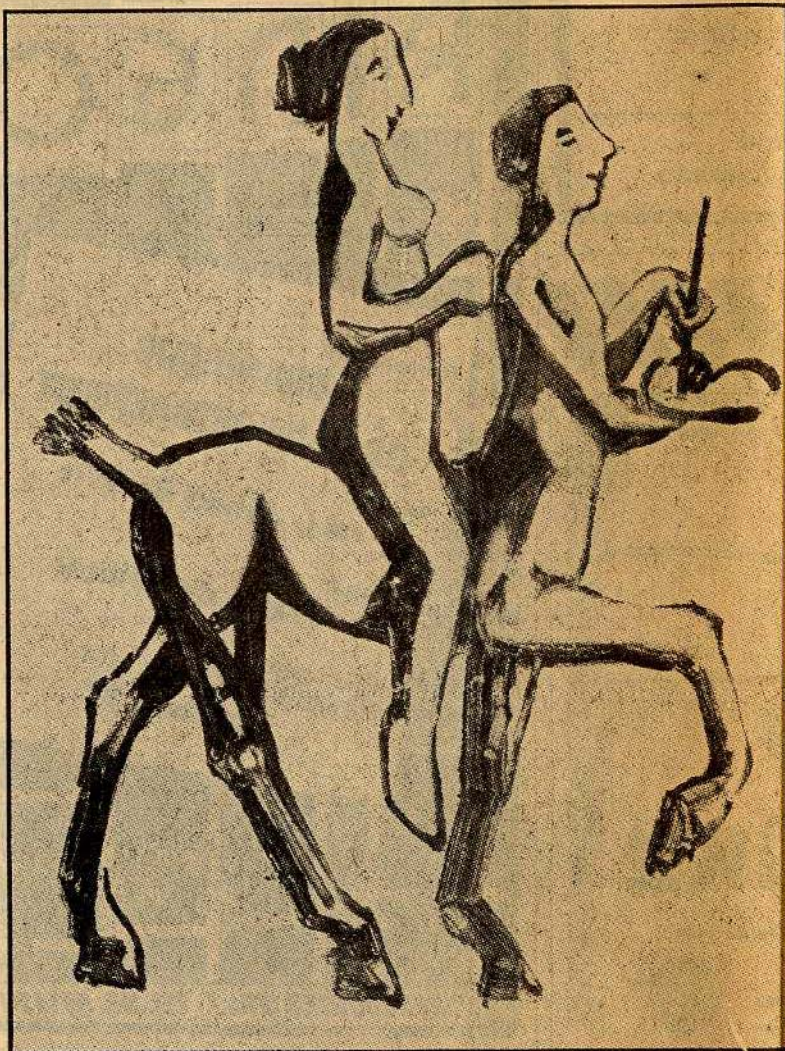
Erotische tekeningen als voorspel

De tentoonstelling van Gerrit van 't Net (1910-1971) die tot 6 augustus in 't Coopmanshuis in Franeker te bezichtigen is, spitst zich toe op het erotisch werk van deze schilder. Omdat erotiek, aldus Freud, een gesublimeerde vorm van seksualiteit is die al vroeg bepaald wordt, moeten we terug naar de kinderjaren van Van 't Net om daar iets meer van te weten te komen.

Een jaar nadat Gerrit van 't Net geboren werd, nam zijn vader de benen naar Duitsland. Zijn moeder verkocht de boerderij, bracht haar kind bij familie onder en reisde haar weggelopen echtgenoot achterna. Iedere keer als ze hem vond, herenigde het echtpaar zich, maar telkens ging hij er weer vandoor. In 1914, toen Gerrit vier jaar oud was, kwam zijn moeder hem halen en vervolgde nog drie jaar lang haar zwerfend en achtervolgend leven in Duitsland. Daarna keerde ze terug naar Nederland en overleed een jaar later; van zijn vader heeft Gerrit nooit meer iets vernomen. Nadat omstanders het achtjarige jongetje verhinderd hadden bij zijn moeder in het graf te springen, begon hij evenals zijn vader een zwerfend bestaan. Hij voorzag in zijn levensonderhoud door al zingend van boerderij naar boerderij te trekken.

Weeshuis

Alsof die eerste jaren nog niet erg genoeg waren, werd Van 't Net in 1922 in een streng weeshuis gestopt. Zijn Utrechtse periode begint als hij wordt opgenomen in het gezin van een steile politieagent. Kortom, Gerrit van 't Net had de ideale jeugd om een rusteloos romantisch kunstenaar te worden. Zijn fantasie werd al direct flink geprikkeld omdat zijn pleegvader hem verbod de Stadsbibliotheek te bezoeken. Gerrit wist daarom zeker dat daar wilde feesten gegeven werden waar mooie 'wijven' aan te pas kwamen. Toen hij er toch een keer binnenstapte zat iedereen in afwachting van het komende orgie al met een boek in de hand te wachten. Gerrit pakte om de tijd te doden het tijdschrift 'Wendin-

'Centaurus', tekening van Gerrit van 't Net.

gen' uit de kast. Hij begon afbeelden uit dit prachtige kunsttijdschrift na te tekenen. Al gauw kwam er een jongeman op hem af die hem voorstelde aan professor Roels. Toen deze zijn voogd werd, mocht Van 't Net les gaan nemen bij de toen nog constructivistische schilder Willem van Leusden. In dit tekenclubje werd voor Nederland het surrealisme 'uitgevonden'; samen met Joop Moesman, Willem Wagenaar en Louis Wijmans raakte Van 't Net zo onder de indruk van afbeeldingen uit

het Brusselse tijdschrift 'Variétés' dat hun werk voortaan in het teken van het surrealisme stond. De jongens pakten dat kennelijk overtuigend aan want hun leermeester Willem van Leusden bekeerde zich ook al snel. Vooral Salvador Dali, Max Ernst, Giorgio De Chirico en René Margritte werden door hen gewaardeerd.

De onlangs overleden surrealistische schilder Moesman heeft zijn eerste ontmoeting met Van 't Net op het clubje van Van Leus-

den als volgt omschreven: „De deur ging open, en ik zag mezelf binnenkomen. Er hing een krankzinnige, oudbakken stilte in dat enge schoolgebouw, iets Delvauxachtigs. Die jongeman die binnenkwam leek sprekend op me en ik had het gevoel dat ik 'moord' moest schreeuwen.” In Galerie Petit aan de N.Z. Voorburgwal in Amsterdam werd in 1979 een tentoonstelling gehouden van het werk van Moesman en Van 't Net onder de titel: 'Twee vriendjes uit 1929'.

Zwaarmoedig

Professor Roels was regent van de Stichting van de Vrijvrouw van Renswoude. Met financiële steun van deze stichting kon Van 't Net in 1932 aan de Rijksacademie in Amsterdam gaan studeren. Of het aan de sadomasochistische pesterijen van zijn hospita en haar dienstmeisje lag, is niet meer te achterhalen maar vanaf die tijd hield de jonge schilder een zwaarmoedig dagboek bij, waarin hij erotische tekeningen maakte. Ondanks de welwillende 'bevoogding' die Gerrit mocht smaken, lachte het leven hem niet toe. In zijn dagboek schreef hij het volgende gedicht:

Ik haat de wereld
haar lucht in liefde begrijpend
Het wezen der dingen
Het is vloek en walging
gestemd op de uiterste toppen
Mijner onderleden maten
Mijn hoofd het is omzwachteld
Ik vrees de koelte der morgen
Een zwoele borst schuift langs mijn deurpost
de door hitte der zon afgebladderde verf
zij blijft onbewegelijk, gelijk de
toonloze kleur van het hout
Ik weet 't de wereld is stil....

Dit gedicht illustreert hoe zijn erotisch werk overschaduwd wordt door nachtmerrige-achtige taferelen van een jongetje dat de last van de grote wereld op zijn schouders voelt drukken. Die last had alle spontane onderbewuste fantasie al voor zijn Amsterdamse tijd uit zijn lijf geperst. Van 't Nets belangrijkste werk is zijn surrealistische werk, dat hij in Utrecht maakte.

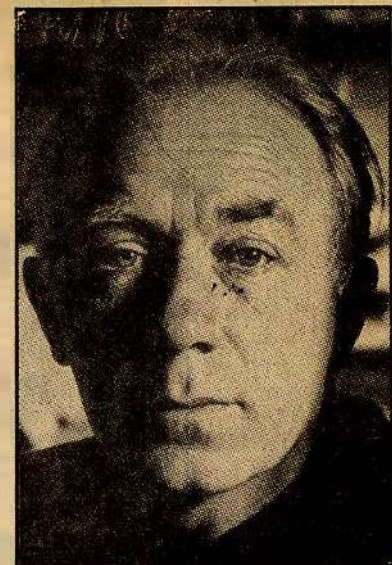
Misschien was de voogd die hij in Amsterdam kreeg toegewezen een van de redenen daarvan. Sandberg, de assistent van Roels op de psychologische faculteit en latere directeur van het Stedelijk Museum, heeft nooit van het surrealisme gehouden en dat zal zijn uitwerking op Van 't Net niet hebben gemist. De nieuwe voogd stimuleerde hem wel aan zijn beeldende vorming te werken en drong er bovendien op aan zijn talen bij te spijkeren. In 1936 wist Sandberg voor Van 't Net een studiebeurs te regelen, zodat hij een jaar in Parijs kon gaan werken. Sandberg moest daar zelf ook zijn omdat hij aangesteld was als commissaris van het Nederlandse paviljoen op de Wereldtentoonstelling.

Verleggen

Van 't Net ontmoette in Parijs Hans Arp, kreeg les van Othan Friesz en woonde in hetzelfde huis als Max Ernst. Hij was te verleggen om op afspraken met Picasso en Braque te verschijnen, afspraken die de Duitse kunstenaar Otto Freundlich voor hem maakte. De raad van Sandberg om Frans te leren had hij maar zeer ten dele opgevolgd.

Hij ontmoette André Breton en bezocht de surrealistische bijeenkomsten, maar liet het surrealisme voor wat het geweest was. Van 't Net is de rest van zijn leven blijven werken in de stijl van Cézanne, Picasso en Braque. Zelfs aanmoedigingen van Max Ernst om de draad van het surrealisme weer op te pakken, hadden geen effect. Zijn brieven naar Nederland over de surrealistenaars waren daar overigens niet minder enthousiast om. Van 't Net genoot van het gevoel in het kunstenaarscentrum van de wereld te vertoeven. In het huis waar hij woonde, deden hoeren hun werk in de lift. Dat heeft hem wellicht extra aangemoedigd zijn erotische tekeningen te maken.

Een bezoek aan deze tentoonstelling is toch in de eerste plaats interessant vanwege de schilderijententoonstelling die is samengesteld uit zijn nagelaten oeuvre. De tekeningen zijn gemaakt als schetsjes voor zijn schilderijen. De erotische tekeningen bieden veel aanknopingspunten om de particuliere frustraties van de schilder te kunnen analyseren, maar maken een te weinig overtuigende indruk om er meer dan vluchtig naar te kijken. Het ligt trouwens

Gerrit van 't Net

voor de hand dat Van 't Net dat zelf ook vond. Ze stonden tenslotte in zijn dagboek.

Ruiterpositie

De transformatie van voorstude naar schilderij heeft veel van het erotisch realisme doen vervagen. Maar gelukkig is daar veel artistieke overtuigingskracht voor in de plaats gekomen. De zelfverzekerde blijmoedige vrouwen die Van 't Net met het penseel tot stand bracht, lijken een illustratie te zijn van zijn overwonnen jeugdtrauma's. Op zijn tekeningen hebben de vrouwen meestal een man nodig om hun superioriteit te tonen. In 'ruiterpositie' overheersen ze de mannen. Op een tekening ligt een man op zijn buik, de vrouw zit op hem en drukt met twee handen zijn hoofd krachtig naar beneden. Op de achtergrond kijkt een soldaat toe. Die ruiterpositie is Van 't Nets favoriete standje en vaak zitten zijn vrouwen op echte paarden. De schilderijen hebben de man als underdog niet meer nodig. De struise vrouwen die in cubistische en impressionistische stijl geschilderd zijn, kijken ook veel vriendelijker. Ze zitten niet meer te wachten tot een paard hen in galop naar het beloofde land brengt maar liggen als tevreden boeremeiden na te genieten.

HANS RENDERS

Tentoonstelling van het werk van Gerrit van 't Net in Museum 't Coopmanshuis te Franeker, van 25 juni tot 6 augustus Catalogus / 15.